

УДК 94(477.8)

**ВАГОМИЙ ВНЕСОК У ДОСЛІДЖЕННЯ ЖІНОЧОЇ ГІЛКИ СТУДІЙСЬКИХ
МОНАСТИРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ***(Рецензія на матеріали наукової конференції до 100-річчя Святопокровського
жіночого монастиря Студійського Уставу / упоряд.: Ю. Скіра. Львів, 2024)***Олег ЄГРЕШІЙ***Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна**e-mail: ludyna@ukr.net**DOI: 10.15330/gal.37.165167-169**ORCID: 0000-0002-0639-910X**RESEARCHER ID AAL-1583-2021?state=%7B%7D*

Відродно, що в час виразних десакралізаційних цивілізаційних ознак, помітної дехристиянізації (на думці відомі/маловідомі тези про “*постхристиянську Європу*”, християнство як релігію меншості, етнографічне християнство, зовнішнє (“*фестивальне*”) християнство тощо) знаходяться історики, які сміливо своєю працею та покликанням заперечують сказане. Аналізуючи сучасну культуру, маємо можливість пересвідчуватися у вагомих викликах, що постають перед цивілізацією. На гадці низка відверто суперечливих номерів музичного конкурсу “*Євробачення*”, гей-фестивалі по всій Європі (на жаль, і в низці українських міст), ширення нових відверто чужих традиційній культурі явищ – ЛГБТ-мислення, ювенальна юстиція, гендерна ідеологія, *woke-culture* тощо. Звідси, кожен, так би мовити, рефлексуючий християнин мав би задумуватися над майбутнім європейської цивілізації, прагнути внести свою, хоча б малу частку в ділянці локальної нормалізації ситуації.

Окремо згадаємо про академічне середовище науковців, яке більшою чи меншою мірою досліджує минуле, “*піднімаючи на поверхню*” важливі сюжети християнського минулого України чи Європи. Прикметно, що нині існує чимало вагомих напрацювань з історії я та діяльності видатних і менш відомих релігійно-церковних діячів. На наш погляд (хоча і не варто цьому дивуватися), більше розкрито священнодіяння та життя саме представників Греко-католицької церкви. Є вагомі монографічні та документальні видання, присвячені митрополитові Андрею Шептицькому, о. Климентію (Шептицькому), о. Титу Войнаровському, підпільній Греко-католицькій церкві тощо.

“*На окремому рахунку*” тут екскурси в історичне минуле монастирів. Останніми десятиріччями вийшли друком чимало авторитетних видань, які значною мірою “*закривають тему*” історичного минулого Манявського та Гошівського монастирів, є фахові книги, які стосуються різних монаших чинів ГКЦ – василянського, сестер служебниць та інших. Ми говоримо про, власне, наукові (!), а не публіцистичні здобутки істориків, бо буклетно-пропагандистської літератури нині вдосталь. Відродно, що дійшла черга і до вивчення жіночої гілки Студійського Уставу. Підтвердженням того є підготовка доволі солідного збірника, що вмістив доповіді учасників Наукової конференції (14 жовтня 2023 р.), приуроченої 100-річчю Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. Можемо підкреслити, що це по суті перша спроба унауковити вивчення історичного минулого цієї обителі, а відтак колектив авторів порушив питання, пов’язані з різноманітними аспектами діяльності монахинь Студійського Уставу в Україні.

Автори диференціювали видання, доречно виокремили наукові статті й доповіді богосвячених осіб. Відродно, що дописувачі обрали актуальні та проблемні теми – “*Жінки і богосвячене життя. Початки східного жіночого чернецтва*” (у статті, зокрема, розглядаються початки жіночого богосвяченого життя у I–IV ст.; акцентовано увагу на основних

способах особистої посвяти, поширених серед жінок у пізньоантичному суспільстві; наводяться приклади та можливості богопосвяти, які були доступні жінкам, наприклад дяконія. Зіпонувало, що авторка оперує окремою пізнавальною термінологією, яку можна трактувати як “професіоналізми” (наприклад, кеновійна протоспільнота). Цікаво, що намагаються “не відставати” від схм Катерини (Кіт) й інші дописувачі, які вводять до обігу книги звороти, що доволі рідко зустрічаються “на шпальтах” релігійно-церковної продукції (жінки-диякониси, анахорети, “мандрівні” монахині та ін.). Авторка робить доречний висновок, що жіноче богопосвячене життя пройшло свій особливий шлях розвитку, який, своєю чергою, дозволив жінкам зберегти свою ідентичність.

Сестра Ореста (Боршовська) зі Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії запропонувала пізнавальну статтю “Східне жіноче чернецтво в добу середньовіччя”, у якій насамперед представлено жіноче чернецтво доби Середньовіччя у Київській Русі. У статті авторка здійснила також короткий аналіз візантійського жіночого монашества на основі одного з найбільш відомих константинопольських монастирів – *Кехарітомене Марія*. Увагу привертає вступ авторки статті – сестри Орести (Боршовської), у якому богопосвячена особа розмірковує про те, що велику частину покликаних жіночого монашества в пору середньовіччя складали вдови. Авторка доходить пізнавального висновку, що явище було спричинене тим фактом, що молоді дівчата часто виходили заміж за значно старших від себе чоловіків. Наведемо цікавий авторський уступ: “Зазвичай це робилося задля збереження матеріальних благ. Велика частина чоловіків гинула на війнах. Після смерті чоловіка жінка могла повторно одружитися або вступити в монастир. Вдова могла розпоряджатися своїм майном рівно до того моменту, доки не одружувалася знову. Тому ми бачимо так багато вдів ставали фундаторками церков та монастирів”.

Стаття сестри Стефанії (Марко), яка представляє Український католицький університет, присвячена жіночому чернецтву Греко-католицької церкви в добу Габсбурзької монархії (1772–1918 рр.). Авторка, до її честі, у напрацюванні представила долю греко-католицького жіночого чернецтва зазначеної історичної пори. Вділено увагу політично-церковній реформі крайнього етатизму, ліквідації монастирів василіянок, з’ясовано фактори, що призвели до зменшення ролі, а згодом і зникненню монашества назагал.

Науковець Юрій Скіра, який також виступив у ролі упорядника видання, представляє ГО “Центр дослідження історії Східних Католицьких Церков”. У своєму напрацюванні він висвітлив становище Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу в роки Другої світової війни. Автор аналізує шляхи пристосування монашої спільноти до викликів німецько-радянської війни. Поміщено цінні факти переховування монахинями єврейських жінок та дітей під час Голокосту. Урешті, автор статті доходить висновку, що монаша спільнота Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу, попри виклики тоталітаризму, проявила гнучкість, неабияку організованість і здатність пристосовуватися до викликів суворой доби. Значною мірою саме ці фактори дозволили монастиреві не лише витримати переслідування, а й стати місцем порятунку осіб інших національностей, зокрема євреїв.

Констатуємо, що авторський колектив збірника доволі добре знає історичну епоху, яку досліджує, зібрав чимало важливого фактичного матеріалу, частина якого вводиться до наукового вжитку вперше. Автори статей досить добре виглядають композиційно, знайомі з науковим апаратом, добротню виглядають методично.

Окремо варто згадати про джерельну та історіографічну базу наукового збірника, яка виділяється не лише глибиною, а й різногранністю та різноманіттям. Відчувається, що авторський колектив добре обізнаний з останніми доробками українських науковців, опублікованими першоджерелами. Назагал авторами проведено широку пошукову роботу. Зокрема використано численні документи з фондів 201, 358 та 684 Центрального державного історичного архіву України у Львові, Державного обласного архіву Львівської області, Архіву Святоуспенської Унівської лаври (Ф. 15), Архіву Інституту історії Церкви Українського католицького університету (Ф. П-1), документи деяких польських архівів. Використано також численні інтерв’ю (переважно з релігійно-церковними діячами), шематизми греко-католицького духовенства Львівської архієпархії у час міжвоєнтя, щоденники окремих осіб та ін. Прикметно що до збірника

залучено також матеріали численних періодичних видань – “Діло”, “*Вѣстникъ перемискои епархіи*”, “*Душпастир*” “*Посланникъ*”, “*Богословський вісник*”, “*Нива*” та ін. Ці матеріали значно збагатили джерельний корпус видання.

Прикметно, що автори врахували останні напрацювання відомих зарубіжних і українських науковців – Л. Войтовича, О. Майорова, О. Духа, А. Маслій, Д. Турків, діаспорних дослідників – А. Пекаря, А. Великого, польського історика Владислава Хотковського та ін. Показово, що авторський колектив використав пізнавальний фактичний матеріал відомих європейських істориків Г. Бедуела і Т. Снайдера.

Думається, що Матеріали Наукової конференції до 100-річчя Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу / упоряд.: Ю. Скіра. Львів, 2024 знайдуть свого читача, причому не лише серед наукового загалу. Книга дійсно може стати в пригоді всім читачам, які прагнуть дізнатися більше про історію Української Греко-католицької церкви у ХХ ст.

Надійшла до редакції 21 червня 2024 р.